

AB: GÖRÜNÜR GENİŞLEME, GÖRÜNMEZ DERİNLEŞME SÜREÇLERİNE ELEŞTİREL YAKLAŞIM

K. İnanç IŞIKLAR*

Avrupa Birliği'nin geleceğine ve birlikteliği oluşturan devletlerin oluşumu nereye kadar ve ne biçimde götürebileceklerinin tespitine dair fikir yürütebilmek için altyapı olarak nitelendirilebileceğimiz ekonomik, mali ve sosyal birlik oluşumlardan çok, üstyapı anlamına gelen siyasal birlik oluşumunun incelenmesi gerekmektedir.¹

Uluslararası ilişkiler disiplininde devletler, federasyonlar, konfederasyonlar, birlikler ve ulusüstü (supranational) yapılanmaları açıklamak için çok sayıda siyasi bütünleşme teorisi ortaya atılmıştır. Ünlü Amerikalı kuramcı Ernest B. Haas bütünleşmeyi, *“Farklı ulusal birimlerin bağılıklarını, beklentilerini ve karar alma yetkilerini yeni bir siyasi birime devretmeleri, bu şekilde oluşan yeni birimin organlarının aldığı kararların ve yargı yetkisinin ulusal birimlerce kabul edilme süreci”* olarak tanımlamaktadır.² Karl Deutsch'un 1950'lerin başında öne sürdüğü “Güvenlik Topluluğu” önermesi bütünleşme süreci önermeleri arasında önemli bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa bütünleşmesi açısından fonksiyonalist, neo-fonksiyonalist ve federal yaklaşımlar bütünleşme sürecini öngörmeye çalışmış olmalarına rağmen, Avrupa pratiği açısından hiçbirisi tek başına yeterli olmamıştır.^{3,4} O halde, Avrupa Birliği bütünleşmesi ve bütünleşmeye ilişkin iki temel tercihi olan genişleme ve/veya derinleşme stratejilerinin analizini yapabilmek için öncelikle yapısal olarak statik değil, çok unsurlu, etkileşimli, dinamik, değişken, zaman boyutunda çok yönlü ve geri dönüşsüz bir olgu ile karşı karşıya olduğumuzu kabul etmemiz gerekmektedir. Ne Avrupa Birliği iç çelişkilerini aşmış oturmuş bir statik yapıdır, ne de genişlemenin öznesi olan devletler istenildiği an mekanik bir şekilde tekrar kurgulanabilecek bir kimlikli niteliğe sahiptir. Dinamik ilişkiler zincirinin statik bir şekilde yorumlanması geleceğe dair tutumlarımızda bizleri yanılgıya sürükleyecektir.

Birlikteliğin geleceğini belirleyecek siyasi/diplomatik düzlemde başlayarak, tarihi ve kültürel birikimleri ve antropolojik refleksleri (örneğin avcı – yerleşik toplum gelenekleri açısından) arkaplan boyutunda ele almayı ihmal etmeden ekonomik/sosyal, hukuki ve stratejik düzlemlerinde konuyu analiz etmek daha gerçekçi olacaktır.

Bütünleşme, çok benzer ve rakip ekonomiler arasında ilerleyebilecek bir süreç olduğundan öncelikle benzerlerin ve rakiplerin kimler olduğunun tarifinin de yapılabilmesi gerekmektedir.

Bu tarif Avrupa'nın sınırlarının ne olduğunu tespit ederken aynı zamanda Avrupalı kimliğinin anlamını da ortaya koyacaktır. Tarihsel pratikte böyle bir çerçevenin net olarak çizilmemiş olması işleri daha da karmaşık hale getirmektedir.

Ekonomik açıdan serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik-parasal birlik aşamalarını tamamlamış tam ekonomik entegrasyona doğru yol alan Avrupa Birliği'nin niyetinin, siyasal üstyapı ile karşılaştırıldığında daha kestirilebilir olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilmiş aşamalardan yola çıkarak siyasal niyetler hakkında ipucu elde etmek mümkündür, çünkü tam ekonomik entegrasyon siyasal üstyapı entegrasyonunun desteğine gereksinim duymaktadır. Devlet egemenliğinin en saklı olduğu ancak doğrudan uluslararası sistem ile biçimlenen alanlardan birisini para oluşturmaktadır. Ekonominin ana metası olmasının yanı sıra siyasal işlevleri de bulunan para ve parasal ilişkiler, bir topluluğun ekonomik ve siyasal ilişkilerinin de temel sorun noktalarından birisi durumundadır. Çünkü bütünleşme yolunda bir araya gelen devlet sayısı kadar paranın

* *Uluslararası İliş. Uzm. – Galatasaray Üniversitesi Avrupa Birliği Yüksek Lisans Öğr.*

bulunduğu bir sistemde, ilişkilerin yoğunlaştırılması farklı paralar arasındaki ilişki biçimine bağlı olmaktadır. Sürdürülen ekonomik ilişkilerde değer kaybına uğranmaması için farklı paralardan oluşan sabit bir sisteme gerek duyulmakta, ama bu sistem ulusal ve uluslararası düzlemde çelişkilere yol açmaktadır. Şöyle ki: Özellikle uluslararası bir federasyon oluşturulurken parasal ilişkilerin sabit bir sisteme oturtulması, para yaratma, toplama ve değer toplama ve denetleme yetkisinin merkezde toplanması anlamına gelmektedir. Bu durum ekonomik sonuçlar ortaya çıkarttığı gibi ulusal egemenlik füzyonuna bağlı siyasal sonuçlara da yol açmaktadır. Cengiz Aktar'ın ifadesi ile *“Ortaçağ boyunca biçimlenen ve ulus-devletlerin ayrıcalıkları olan dört temel egemenlik hakkı para basma, vergi salma ve silahlı gücün tekelleri ile sınırlardan kimin alınacağına tayinidir. Avrupa'nın birlik süreci şimdilik vergi salma dışında bu ayrıcalıkların sistematik bir biçimde ulus-devletlerin tekelinden ulusüstü yönetimlere devredildiği süreçtir.”*⁵

Özetle ekonominin temeli olan para, “İster maden, ister kredi biçiminde olsun para biriminin daima siyasal bir yönü vardır. Çünkü, *“Para, bunu bastıran ülkenin bir egemenlik ve mülkiyet aracıdır.”*⁶ Ekonomik altyapının gidişatından, siyasal üstyapının da bir şekilde ulus devlet üstü bir egemenlik anlayışı ile şekilleneceğini görüyoruz. Siyasal entegrasyon açısından kıtanın tümüne yönelik tek düzen bir entegrasyon modelinin gerçekçi olamayacağı kesindir. Çeşitliliğin Meydan Okuması (The Challenge of Diversity) isimli çalışmada,

- A la carte Avrupa
- İki vitesli Avrupa
- Derecelendirilmiş entegrasyon
- Değişebilir geometri
- Ortak merkezli daireler

gibi siyasal entegrasyon modeli öngörülerini önerilmektedir.⁷ Elbette realist, federalist, konfederalist, fonksiyonalist, kurumsalcı, bağımlılıkçı yaklaşımlar siyasal entegrasyon açısından çok farklı metodolojik önermeler ortaya koymaktadırlar.

Buraya kadar yazılanlar ile ilgili bir değerlendirme yaptığımızda:

1. Avrupa Birliği entegrasyonu karmaşık arkaplanı ve dinamik/değişken düzlemleri nedeniyle anlaşılması ve dolayısıyla tartışılması güç bir olgudur.
2. Siyasal üstyapısal entegrasyonun gelecek kurgusundaki belirleyiciliğine rağmen, daha belirgin adımlar ile ilerleyen ekonomik altyapı entegrasyonu süreci, üstyapı üzerinde belirleyici ve kısıtlayıcı bir faktör olmaktadır, dolayısıyla üstyapı olasılıklarını aza indirmek suretiyle federal çözümlere öncelik sağlamaktadır.

Bu iki tespit ışığında, buradan sonrası hayli taşlı ve dikenli olan yolumuza, sonu gelmeyen akademik tanımlamalardan ve sınıflandırmalardan uzaklaşarak, biraz kaba tabirle “katırlar ile” yani kişisel öngörülerimi ortaya koyarak devam edeceğim.

Entegrasyona ilişkin en temel sorun üye ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkların varolmasıdır. Farklılıklar olmasaydı, Avrupa'nın da genişleme ya da derinleşme gibi bir ikilemi olmayacaktı. Bruce Russett, beş IGO arasındaki homojenlik dereceleri başlıklı tablosunda, sosyal/kültürel, tutum/davranış, politik ve ekonomik karşılıklı bağımlılık ve coğrafi yakınlık kategorilerine ayırarak yaptığı değerlendirmede Benelux'e 15 puan verirken (15: güçlü homojenlik-strong homogeneity), Avrupa Topluluğuna 12 puan vermektedir. AT en yüksek puanı siyasal ve ekonomik bağımlılık değerlendirmesinden almaktadır.⁸ Bu değerlendirmeye yer vermemin ilk sebebi merkez-çevre ilişkilendirmesi açısından özellikle genişlemeden sonra alacağı hali ile Avrupa Birliğinin çekirdeği-(core) ile çevresi-(periphery) arasındaki homojenlik derecesinin çok daha düşük olacağını tespit etmektir. Bu nedenle genişleme sürecinin geri dönüşüz olarak başlatıldığı andan itibaren genişleme-derinleşme tartışmasının dengesi derinleşme aleyhine bozulmuştur, çünkü AB'nin genişlemesi kesinlik kazanmıştır ve ortaya çıkacak olan homojen bir yapı olmayacaktır. İkinci neden homojenlik derecesi en yüksek olan siyasi ve

ekonomik karşılıklı bağımlılık kategorilerinden yola çıkarak, kim ne derse desin, Avrupa Birliği'nin temel olarak yetersizlikten kaynaklanan bir kader birliği anlayışından doğduğunu söyleyeceğim. Bu Victor Hugo⁹ gibi Avrupa idealinin öncülerine göre daha acımasız ve realist bir değerlendirme olacaktır. Yetersizlikten kaynaklanan bir kader birliği bana göre Avrupa entegrasyonunun çıkış noktasıdır ve AB'nin ömrü bu temel özü daima ön planda tuttuğu ölçüde uzun olacaktır.

Yeni çağda Avrupa artık dünyanın merkezi değil, Batı'nın bir parçasıdır. Çağın güçlü ekonomik yapıları olan NAFTA ve APEC ile rekabet edebildiği ölçüde varolacaktır. II. Dünya savaşı sona eren ve biri Atlantik, biri Pasifik, biri de Avrasya derinliğinde güç merkezi haline gelen yapıları ek olarak bir dördüncü olarak belirlemek ve küresel sistem içerisinde manevra alanını genişletmek AB'nin temel hedefi olmalıdır. Edgar Morin'in "Avrupa'yı düşünmek" adlı kitabında belirttiği gibi, Ortadoğu'daki petrol muslukları kapanınca hastanede serumdan yoksun bırakılan hastalara dönüşecek bir Avrupa'yı zafiyetleri olan ve bu yetersizlikleri karşılamak için bir araya gelerek karşılıklı bir etkileşim ve dönüşüm yaşayan ulusların birlikteliği olarak algılamak çok ideal olmasa da gerçekçi bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşım ışığında, Birlik'in geleceği belirsiz olduğunu söyleyebilirim. Birlik'in üye ulus devletlerin görece özerk olduğu, federal bir yapıya mı; yoksa Almanya'nın ve bir ölçüde Fransa'nın raporlarında dile getirildiği gibi, beraberliklerini derinleştirerek bir "ana çekirdek" ya da "merkez halka" da birleşen bazı kurucu devletlerin hegemonyasında bir "süper ulus devlet"e mi dönüşeceği konusunda henüz belirgin bir yönelim yoktur. Zaten Avrupa Birliği'nin ne yöne gideceği yalnızca Avrupa'da üretilecek düşünce ve Avrupa kürsülerinde yapılacak tartışmalarla belirlenemez. Bu yönelim daha ziyade jeostrateji mücadelelerinin sonucunda ortaya çıkacak uluslararası konjonktür tarafından belirlenecektir. Kişisel olarak düşüncelerini etkileyici bulduğum Morin belirtilen mücadeledeki jeostratejik zorunluluğa bir anlamda yol göstermektedir. *"Avrupa ufaldı. Artık Batı'nın küçük bir parçasından başka bir şey değil, oysa bundan dört yüzyıl önce Batı, Avrupa'nın küçük bir parçasından başka bir şey değildi. Avrupalı artık dünyanın merkezinde değil, tarihin kıyısına itilmiş durumda yaşıyor. Dev imparatorluklara göre taşralaştı ve yalnız batı dünyası içerisinde değil, dünyada bir taşra, bir bölge oldu. Ancak Avrupa'nın dünyanın bir bölgesi olma niteliğini gerçekleştirebilmesi de, her biri mutlak egemenliğe sahip devletler şeklinde parsellenişine ve atomlaşmasına son verebilmekle mümkündür."*¹⁰ Morin Avrupa birlikteliğinin temel unsuru olarak "örgütleyici anarşi" kuramını ortaya koymaktadır. *"Görüldüğü gibi modern Avrupa'yı şekillendiren her şey onu bölmekte ve Avrupa'yı bölen her şey de onun şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Avrupa, kendi kendisi ile savaşıyor doğar, gelişir ve kendini ortaya koyar. Doğuş kaosu kesintisizdir, Avro örgütleyici anarşi, süreklilik kazanmıştır."*¹¹

Morin'inin tespitlerini dikkatlerin kültüralizm¹² ekseninde derinleşmeye yöneltilmesi açısından değilse de, entegrasyonun gerekçesini doğa bilimlerinin temel alındığı siyasal bir biyolojik gereksinim açıklamasına ve serbest etkileşimin karmaşıklığına ve belirlenemezliğine gönderdiği atıflardan dolayı dikkate almak gereği duyuyorum.

Avrupalılık temel olarak çeşitlilik "diversity" kavramı üzerinde oturur. Bu anlayış temel olarak genişleme sürecine yardımcı olmaktadır. Fakat daha önce de belirttiğimiz üzere kendi içerisinde de çelişkili ve değişken değerlere sahip olan Avrupa, genişleme sürecinde "öteki" kimliği ile yüzleştiği her an, çok kültürlülük – tek kültürlülük (temel referansını Hristiyanlık değerleri, antik yunan, reform ve Rönesans'tan alan kültür demeti) taraftarlarının çatışmalarına sahne olmaktadır.

Genişleme süreci daha etkin ve geniş bir coğrafyada siyasi ve ekonomik istikrara dayalı gelişimi vaat etmesi açısından olumlu olmasına rağmen, genişleme sürecinin tanımladığı içeridekiler ve dışarıdakiler kavramları birliğin dağılma nedenlerinden biri olabilecek olguları su yüzüne çıkarmaktadır. Economist dergisinin "A survey of the

European Union” başlıklı araştırmasına göre Thatcher ve Kohl’ün ayrıldıkları vizyon, gerçekçilik ve idealler üzerinedir. “The bigger the better?” başlığı altında AB’nin genişleme sürecini tartışan dergi, Almanya, İngiltere ve Fransa’nın kişi başı ödeme yükünü (net payer) ve Lüksemburg, İrlanda, Yunanistan ve Belçika’nın başını çektiği diğer üye ülkelerin kişi başı kazancını (net recipients) rakamlar ile ortaya koymaktadır. Temelde Almanya’nın finanse ettiği AB’nin bu şekilde ne kadar daha devam edeceği, Alman kamuoyunun bu sürece ne kadar daha rıza göstereceği merak konusudur. Son genişleme sürecinde aday ülkelere ayrılacak finans kaynaklarının ve sübvansiyonların azaltıldığını biliyoruz. Bu davranış yeni adayların simetrik uyumunu geciktirecektir.

- Birlik üyelerinin ekonomik büyüklüklerinde simetri,
- Norm ve değerlerde uyuma,
- Sosyal iletişim kanallarının etkinlik ve yaygınlığı,
- Birlik dışı etkenlere birlikte karşı koyabilme kapasitesi,
- Karar alma mekanizmalarında çoğulculuk esasının kullanılması

genişlemeyi içeren bir bütünleşmenin kalıcı olabilmesi için gerekli koşullardır.¹³

Ekonomik katkı sahibinin Birlik kararlarında giderek daha belirleyici olduğu bir başka gerçektir. Özellikle İngiltere merkezli euroceptic gruplar, bu nedenle Avrupa Birliği’nin giderek tarihsel örneği ile ciddi anlamda benzerlikler gösteren bir Franco-Germen imparatorluğuna dönüşmekte olduğunu düşünmektedirler.

Genişleme sürecinin kapsayıcı bir yanı olduğu gibi dışlayıcı bir yanı da bulunmaktadır. AB’nin kendi sınırlarını belirlemesi demek, dışarıda hangi ülkelerin bırakılacağına karar verilmesi ve buna ilişkin riskleri de karşılamak demektir. Bu anlamda da ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bu noktada hızlı ilerlemek için en uç örnekleri verebiliriz. AB genişlemesinde ekstrem vakalar Fas, Doğu Almanya, Türkiye ve Kıbrıs örnekleridir. Avrupa’nın diacritica’sı 1986’da Fas’ın üyelik başvurusu sırasında çok hızlı ve kesin bir şekilde işlemiştir. Bu başvuruya karşı kesin bir ifade ile birliğin sadece Avrupalılara açık olduğu Rabat’a bildirilmiştir. Açık bir şekilde Avrupalı olmadığı gerekçesi ile Fas dışlanmıştır. Bir dönem İspanya’da İspanyollar ile bir arada yaşayan Mağribilerin, uzun yıllar Fransız kolonisi olarak varoldukları, Avrupa kıtasının bir parçası olmasalar bile Akdeniz boyunca önemli bir ticaret bağlantısı olarak Avrupa ile çok yoğun ilişkileri olduğu tezleri Avrupalılık açısından tartışılma gereği bile duyulmadan geri çevrilmiştir. Oysa ki tarihte uzun bir süre bir İngiliz sömürgeci olan Kıbrıs adası da Avrupa coğrafyasının bir parçası olmamasına rağmen, üstelik 1959 anlaşmalarının Türkiye’ye vermekte olduğu hukuki garantörlük hakları yadsınarak AB’ye üye yapılmaktadır. Üstelik Yunanistan’ın genişleme sürecini veto edebileceği ihtimali nedeniyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne sunulan, Kıbrıs Rum Yönetiminin Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında adaylık başvurusunun kabul edilmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu tespit eden ünlü İngiliz hukukçu Prof. M.H. Mendelson’un 12 Eylül 2001 tarihli 85 sayfalık mütalaası gözüldü edilmektedir. Reel politikanın belirleyici olduğu bir kez daha pratikte kanıtlanmaktadır. Bir diğer ekstrem vaka ise Demokratik Alman Cumhuriyeti’dir. Başvuru, referandum ve hatta Avrupa Topluluğu üyelerinin onaması olmaksızın üye olan Doğu Almanya örneğinde, Federal Almanya gibi bir üyenin siyasi ağırlığı belirleyici olmuştur. Türkiye’nin adaylığı başlı başına bir sorun yumağıdır, vaktimiz ve yerimiz kısıtlı olduğu için zaten fazlaca tartıştığımız bu konuya girmiyorum. Buna ek olarak Avrupa’nın göbeği denilen bir coğrafyada uzunca bir süre Yugoslavya’nın parçalanmasına ve Sırpların Boşnakları kesmesine seyirci kalındıktan sonra, eski Yugoslavya’nın gelişmiş ve görece varlıklı kesiminin aday olarak kabul edilip diğerlerinin dışarıda bırakılması genişleme sürecine ilişkin göze hoş görünmeyen örneklerdendir.

Iver Neumann’ın tanımlamasına göre genişleme sürecinde aday ülkelerin üç temel ve benzeş retoriği bulunmaktadır. Birincisi, tüm aday ülkeler Avrupa tarihi ve coğrafyasındaki yerleri hakkında ısrarcıdır. Özellikle Türkiye Avrupa’nın bir parçası olduğunu ve yönünün

Avrupa olduğunu ısrarla vurgulamaktadır. Tüm aday ülkeler genişleme sürecinde doğudaki komşularını dışlamaya gayret göstermektedir. Oysa Avrupalılara göre “Avrupa’ya çok daha yakınlaşmış ve bütünleşmekte olan bir siyasi Avrupa’nın parçası olacak Türkiye, açık biçimde tarihsel olarak kendi kimliğini onun zıtlığıyla oluşturmuş bir diğer kesimle bütünleşmeye kalkışacaktır.”¹⁴ Bernhard Giesen’e göre “öteki” birlikteliğimizi ve kimliğimizi tehdit ettiğinden dolayı şiddetle dışlanır. Ve aynı tehlikelerden dolayı yine öteki belirli bir mekansal uzaklıkta (spatial distance) tutulmak zorundadır. Dolayısıyla Türkler olumsuz anlamda Avrupa kimliğinin oluşumuna katkıda bulunmuşlardır. Şüphesiz bu tür bir ilişki Türk kimliğinin de oluşmasında aynı etkiyi göstermiş ve Avrupalılar yüzyıllarca Türk kimliğinin oluşumunda etkili bir öteki olarak algılanmışlardır. Cornell’e göre Potiers Savaşı’ndan Türklerin Viyana bozgununa kadar geçen sürede Avrupa kimliği Türklerle karşı savaşılararak şekillenmiştir. Edgór Morin de “Avrupa’yı Avrupa yapan şeyin, ilk aşamada onu Avrupa’ya hapseden (VII. Yüzyıl) İslam olduğu ve daha sonra ikinci bir aşamada İslam’ı Poitiers’tan geri püskürterek (732) Avrupa’nın kendi kendine oluşturduğu söylenebilir.” demektedir. Hümanist Juan Luis Vives (1452-1540) Türklerle karşı savaşmayı Avrupa ile Asya arasındaki klasik ayrımın gereği olarak gördü. Özetle AB yandaşı Türklerin Avrupa ile ortak değerlere göndermelerine rağmen, birçok batılıya göre Türkler Avrupalı kimliğinin sınırlarının çizilmesine önemli bir katkı yapmışlardır, kendilerinin dışarıda bırakılması gerektiğini öğretirken... Bir diğer gerçek de “öteki” kimliğinin belirlenmesinde bu sürecin tersten de benzer şekilde işlediğidir. Açmak gerekirse, Avrupa Birliği sürecine ilişkin dışlanmak psikolojisi ve kolay refah fantezileri bir kenara bırakılırsa, aslında Avrupalı görünen kamuoyunun çoğunluğunun da bir noktada kendisini “Türke Türkten başka dost yoktur” minvalinde tanımladığı görülecektir. Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü hocalarının yaptığı Türkiye Dış Politikası Araştırması (Mart 2002) sonuçlarına göre, Türkler sadece %7 oranında en iyi dost olarak AB’yi tanımlıyor (%34 Türkiye’nin dostu olmadığını düşünüyor), en büyük düşman olarak AB dönem başkanı Yunanistan’ı görüyor (Düşmanı yok diyenler %3), Türkiye’ye bir askeri saldırı gelecekse bunun en çok Yunanistan’dan gelebileceğini düşünüyor. Türk-Yunan ilişkilerinde %59 Yunanistan’ı tamamen düşman olarak nitelendirirken sadece %1 tamamen dost olarak kabul ediyor. Türkiye de aslında farkında olmadan kendi kimliğini çizirken Yunanistan’dan itibaren başlayan Batı coğrafyasını “öteki” olarak karşısına alarak kendisini tanımlıyor.

Iver Neumann’ın ikinci aday retoriği tüm adayların (Türkiye hariç) doğusundaki komşu devleti üyelik sürecinden dışlama gayretidir. Çek’ler Slovakları dışlar, Slovenler kendi Avrupalılığının altını çizirken Hırvatların Balkan karakterini vurgular, Hırvatlar Sırp’ların kesinlikle Avrupa dışında olduğunu belirtir, Sırp’lar Rusya ve Yunanistan gibi Ortodoks Hristiyan ülkelerin kesinlikle Avrupalı olduğunu savunurken ısrarcı bir şekilde Müslüman atfı yapılan Bosna’nın Avrupalı olmadığını söyler, Macarlar nazikçe Romanya’yı dışlar, Romanyalılar da Ukrayna’nın eksikliklerinden dem vurarak kendi Avrupalılıklarını vurgular, Ukrayna’ya göre Rusya kesinlikle Avrupa dışı, Ukrayna ise Avrupa’dadır.¹⁵ Türkiye’nin doğusunda önemli bir şey kalmadığı için Türkiye bu söylemde istisna kabul edilebilir. Gerçekten aday ülke retoriğinin bu yapısal özelliği, “doğu” gibi coğrafi yaftaların sadece bir pusula iğnesi meselesi olmadığına, bunun yerine siyasi kavram olarak oluşturulduğuna çok güzel bir örnektir.¹⁶

Üçüncü ortak özellik ise aday ülkelerin kendi rejimlerini değiştirmeye çalışan iç elementlerin dışlanması amacı ile devleti, Avrupa’ya entegre etme zorunluluklarına ilgisizdir. Bu ülkelerin genişleme sürecine dahil edilmesi ile demokratik rejimin ve siyasi istikrarın garanti altına alındığı söylenmektedir, ki Türkiye bunu en sık kullanan adaylardan birisidir. Görüldüğü üzere genişleme sürecinde ekonomik, sosyo-politik veriler kadar, tarihsel arka plan ve o birikimin güdülediği toplum psikolojileri de çok etkilidir.

Toplamda tümü öznel değerlendirmelerdir ve bu tezlerin üzerine entelektüel düzeyi farklı seviyelere ayarlı renkli tartışmalar yapılabilir, çünkü “geçmiş farklı insanlar için farklı anlamlar taşır - the past means different things to different people”; ama sonuç itibarı ile pratikte yine temelde reel politik ve jeopolitik gereksinimler belirleyici olacaktır. Buna ek olarak genişleme sürecinin belirlenen hedef terminlerde gerçekleştirilmesi ve bunun giderek azalan mali yardımlar ve Eurozone kamuoyunun giderek tükenen sabrı ile sağlanmasının oldukça zor olduğu bir başka gerçektir.

Genişleme farklılıkların entegrasyonu ve dışarıda bırakılanın tutumu ile alakalı sorunlar yaratırken, derinleşme ise demokrasi, egemenlik sınırları, zıtların etkileşimi ve daha fazla ulusal yetkinin ulusüstü egemene devri ile ilgili sorunlar yaratacaktır. Burada akılcı olan neyin doğru olduğunu değil, neyin yanlış olduğunu tespit etmek ve yanlışları eleayarak doğrulara bir adım daha yaklaşmaktır. Genişleme süreçlerinde bütünleşme karşılığında egemenliğin kaybı ya da bölünmesi demokratik açıdan olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Derinleşme sürecinde de egemenliği kullanan mekanizmanın el değiştirmesi, uluslarüstü yapıların gerekli kurumsal düzenlemelerin yapılmadan egemen kılınması da benzer şekilde olumsuz olacaktır.

Sonuç itibarı ile AB genişlemesi de, derinleşmesi de bölgesel ve küresel gelişmeler karşısında ortak hareket etmek niyetini taşıyan ulusların arzuları ile gerçekleşmektedir ve şimdilik tüm aktörler sürecin zorluklarını göğüslemeye razı gözükmektedirler. Her gün kuralları yeniden belirlenen Avrupa gemisi bugün pre-federalizm limanına demir atmış görünmektedir. Birlik içerisinde konfederal ve federal eğilimler bulunmaktadır. Burada esas yük lokomotif ülke olarak tabir edilen Almanya, Fransa ve bir ölçüde de İngiltere’ye düşmektedir. Birliğin bundan sonraki süreçte ağırlıklı politikasının genişleme ya da derinleşme yolunda olacağına ilişkin kararı da, güncel jeopolitik etkileşimlerin etkisi ile AB’nin lokomotif unsurları tarafından yönlendirilecektir.

KAYNAKLAR

- 1 Beril Dedeoğlu, Avrupa’da Siyasal Bütünleşme, Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar, Der Yayınları, 1998, s.355
- 2 İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliği’nde Siyasal Bütünleşme, Gündoğan Yayınları, 2002, s.31
- 3 Beril Dedeoğlu, Avrupa’da Siyasal Bütünleşme, Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar, Der Yayınları, 1998, s.358
- 4 Uluslararası organizasyonlar teorileri hakkında daha fazla bilgi için : Archer C. International Organizations, “Writings on international organizations”
- Avrupa Birliği entegrasyon teorileri hakkında daha fazla bilgi için : Yusuf Karakaş, Avrupa Birliği’nde Siyasal Entegrasyon, Siyasal Kitapevi, 2002, s.12-34; Beril Dedeoğlu, Adım Adım Avrupa, Çınar Yayınları, 1996, s.28-33
- 5 Cengiz AKTAR, AB’de Ulusal Egemenlik kavramı üzerine, www.minidev.com
- 6 Beril Dedeoğlu, Adım Adım Avrupa, Çınar Yayınları, 1996, s.54
- 7 Yusuf Karakaş, Avrupa Birliği’nde Siyasal Entegrasyon, Siyasal Kitapevi, 2002, s.35
- 8 Archer C., International Organizations, s.48
- 9 “Bir gün top gülleleri ve bombalar, yerlerini oylara, adayların doğrudan seçimine, İngiltere’deki parlamento, Almanya’daki diyet ve Fransa’daki yasama meclisi gibi güçlü ve bağımsız bir senatoya bırakacaktır. Bir gün iki büyük güç, ABD ve Avrupa Birleşik Devletleri, el ele tutuşacak, birbiriyle ticari, sanayi, bilimsel, sanatsal alışveriş yaparak çölleri işleteceklerdir.” Victor Hugo.
- 10 Erol Göka, Helsinki’den Sonra Avrupa, Avrasya Dosyası Avrupa Birliği Özel Sayısı, ASAM Yayınları, 1999, s.259
- 11 Edgar Morin, Avrupayı Düşünmek, Çev. Şirin Tekeli, Afa Yayınları, 1988, s.49-50
- 12 Kültürü tarih anlayışının merkezine koyan indirgemeci yaklaşım
- 13 Beril Dedeoğlu, Avrupa’da Siyasal Bütünleşme, Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar, Der Yayınları, 1998, s.361
- 14 Le Monde, 16 Aralık 1999
- 15 Iver Neumann, Avrupa Kimliği, AB Genişlemesi ve Entegrasyon, Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, 1999, Sayı 4, s.14
- 16 age. s.15